
UDC 657.22

JEL classification: M37, M40, M41

DOI: 10.35774/visnyk2026.02.083

Issues of Recognition and Measurement of Intangible Assets in Accounting: Domestic and International Aspects

Myroslava Kulynych¹, Olena Skoruk², Sofiia Mykhalevych³

Abstract.

The article presents a comprehensive study of the methodological foundations for the recognition and measurement of intangible assets in the context of increasing economic uncertainty and business digitalization. The study employs methods of comparative analysis, systematization, and logical generalization. It is substantiated that the fundamental discrepancy between national practice (NAS 8) and international standards (IAS 38) lies in the conflict between the concepts of «legal formalism» and «economic substance.» It is proved that the dominance of the principle of documentary legitimization in Ukraine creates artificial barriers to the recognition of innovative resources, while international practice emphasizes the asset's ability to generate future economic benefits and the presence of actual control. The necessity of involving independent professional appraisers to verify forecasting models and discount rates during impairment testing of intangible assets is substantiated. The scientific novelty and practical significance of the results lie in the development of proprietary tools to overcome the methodological crisis in accounting for intangible assets. In particular, the implementation of a system of industry-specific capitalization markers (e.g., the «Freeze code» stage for the IT sector or prototype certification for the manufacturing industry) in the Accounting Policy Manual is proposed. The feasibility of integrating elements of the Extended Asset Recognition Model (EARM) in combination with a three-level «algorithm audit» for the objective valuation of digital data is proved. A transition to a strategic two-level disclosure model is proposed: maintaining a conservative valuation in the main balance sheet and presenting strategic intellectual capital KPIs in integrated reporting and the Management Report. Such synergy of accounting control and expanded data disclosure is identified as a key way to ensure the relevance of reporting in the era of digital transformation.

Keywords: Intangible assets, IAS 38, NAS 8, measurement, asset impairment, intellectual capital, integrated reporting, EARM.

Received: 27 March 2026 | **Revised:** 27 March 2026 | **Accepted:** 12 April 2026 | **Published:** 30 May 2026.

Suggested Citation:

Kulynych, M. B., Skoruk, O. V., Mykhalevych, S. A. (2026). Issues of Recognition and Measurement of Intangible Assets in Accounting: Domestic and International Aspects. *Herald of Economics*, 2, 83-102. DOI: 10.35774/visnyk2026.02.083.

This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 License (<http://www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits use and distribution in any medium, provided the original work is properly cited and the use is non-commercial.

© 2026 The Author(s).

¹Myroslava Kulynych, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine (Corresponding author).

ORCID ID: 0000-0001-9024-2924.

E-mail: kulmiros@gmail.com.

²Olena Skoruk, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-9497-1945.

E-mail: Skoruk.Olena@vnu.edu.ua.

³Sofiia Mykhalevych, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine.

ORCID ID: 0009-0005-6743-3227.

E-mail: mykhalevych.sofia@gmail.com.

Проблематика визнання і оцінки нематеріальних активів в обліку: вітчизняний та міжнародний аспект

Мирослава Кулинич¹, Олена Скорук¹, Софія Михалевич¹

¹Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна.

Анотація.

У статті проведено комплексне дослідження методологічних засад визнання та оцінки нематеріальних активів в умовах зростаючої економічної невизначеності та цифровізації бізнесу. У процесі дослідження використано методи компаративного аналізу, систематизації та логічного узагальнення. Обґрунтовано, що фундаментальна розбіжність між національною практикою (НП(С)БО 8) та міжнародними стандартами (МСБО 38) полягає у конфлікті концепцій «юридичного формалізму» та «економічної сутності». Доведено, що домінування принципу документальної легітимізації в Україні створює штучні бар'єри для відображення інноваційних ресурсів, тоді як міжнародна практика акцентує на здатності активу генерувати майбутні економічні вигоди та наявності реального контролю. Обґрунтовано необхідність залучення незалежних професійних оцінювачів для верифікації прогнозних моделей і ставок дисконтування при тестуванні нематеріальних активів на знецінення. Наукова новизна та практична значущість результатів полягають у розробці авторських інструментів подолання методологічної кризи в обліку нематеріальних активів. Зокрема, запропоновано впровадження системи галузевих маркерів капіталізації (наприклад, «Freeze code» для IT-сектору або сертифікація прототипу для промисловості) у Наказі про облікову політику. Доведено доцільність інтеграції елементів розширеної моделі визнання активів (Extended Asset Recognition Model - EARM) у поєднанні з трирівневим «аудитом алгоритмів» для об'єктивної оцінки цифрових даних. Запропоновано перехід до стратегічної дворівневої моделі розкриття інформації: збереження консервативної оцінки в основному балансі та представлення стратегічних KPI інтелектуального капіталу в інтегрованій звітності та Звіті про управління. Така синергія облікового контролю та розширеного розкриття даних визначена як ключовий шлях до забезпечення релевантності звітності в епоху цифрової трансформації.

Ключові слова: нематеріальні активи, МСБО 38, НП(С)БО 8, оцінка, знецінення активів, інтелектуальний капітал, інтегрована звітність, EARM.

Постановка проблеми. Сучасний вектор глобальної трансформації економічних систем та становлення цифрової економіки зумовлюють фундаментальний перехід від домінування матеріальних ресурсів до пріоритетності інтелектуального капіталу. За таких умов нематеріальні активи перестають бути допоміжним ресурсом, трансформуючись у стратегічний базис капіталізації підприємства, попри їхню специфічну природу та відсутність фізичної субстанції. Саме тому достовірність та об'єктивність оцінки таких об'єктів постає як критичний виклик для бухгалтерської професії. Адже точність відображення інтелектуального потенціалу на пряму пов'язана з рівнем довіри інвесторів та прозорістю фінансового стану суб'єкта господарювання.

Водночас, процеси євроінтеграції України вимагають від вітчизняних підприємств високого ступеня прозорості та повної відповідності міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ). На цьому тлі особливої актуальності набуває вирішення методологічних дилем, пов'язаних із: чітким розмежуванням витрат на стадіях дослідження та розробки, подоланням суб'єктивізму професійного судження (при виборі методів оцінки), мінімізацією ризиків викривлення показників фінансового результату (через складність ідентифікації термінів корисного використання активів). Відтак вищезазначені виклики формують об'єктивну необхідність модернізації методичних підходів до вартісного вимірювання нематеріальних активів. Лише у такому разі інформаційні запити сучасних стейкхолдерів будуть максимально задоволені, що критично у контексті цифрової трансформації бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика обліку та оцінки нематеріальних активів перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців.

Васюренко Л. [1] та Єременко А. [2] проводили дослідження теоретичних засад ідентифікації нематеріальних активів та їхньої ролі як стратегічного ресурсу. Вони обґрунтували зростаючу

значущість інтелектуальної власності порівняно з матеріальними активами. У працях Грибовської Ю. [3] та Романова Р. [4] детально розглянуті питання нормативного регулювання та документального підтвердження прав на об'єкти нематеріальних активів у вітчизняній практиці. Зокрема, Романів Р. акцентує увагу на методологічних труднощах розмежування стадій досліджень і розробок, що є критичним для коректної капіталізації витрат.

Іноземний дослідник Коррадо К. [5] проводив аналіз фундаментального розриву між обліковою та ринковою вартістю сучасних компаній. Він доводить, що традиційні облікові моделі, орієнтовані на історичну вартість, не здатні адекватно відобразити стратегічні очікування ринку.

На вітчизняному та міжнародному рівнях висвітлюються проблеми суб'єктивізму та ризики косметичного виправлення звітності у працях Амель-Заде А. та співавторів [6], Терновського О. [7], Губера С. та Макклар С. [8]. Автори вказують на можливість маніпулювання показниками прибутку через гнучкість оціночних суджень. В дослідженнях Бьоркмо С., Ерікссона М. [9] та колективу авторів Лунд С., Сегер К., Фростенсон М., Хелін С. [10]. Також знаходимо емпіричне підтвердження використання нематеріальних активів як інструменту «стратегічної легітимізації» та маніпулювання звітністю.

Питання трансформації звітності під впливом цифровізації та розробки нових моделей, таких як EARM для оцінки даних, висвітлені у роботах Чоудхурі Р. [11] та Георгіу А. [12].

Однак попри значний масив напрацювань, питання забезпечення достовірності інформації про нематеріальні активи через синергію професійного скептицизму, жорсткого поопераційного контролю та впровадження системи нефінансових індикаторів у межах інтегрованої звітності залишається недостатньо розкритим і потребує подальшого дослідження.

Метою статті є проведення компаративного аналізу вітчизняних та міжнародних методологічних підходів до визнання та вартісного вимірювання нематеріальних активів. Наріжним каменем дослідження є виявлення існуючих розривів у регулюванні та розробці практичного інструментарію, що, своєю чергою, стає підґрунтям для обґрунтування системи галузевих індикаторів капіталізації та впровадження моделі EARM.

Виклад основного матеріалу. У сучасних реаліях динамічного ринку та зростання економічної невизначеності питання оцінювання та розкриття інформації про нематеріальні активи у фінансовій звітності набуває стратегічного значення. Як зазначають вітчизняні науковці Уманців Г., Шушакова І. та Левченко Ю., визначення справедливої вартості нематеріальних активів та регулярне тестування на зміну їх корисності є ключовим фактором створення вартості бізнесу, без якого неможливе ефективне залучення активів до господарської діяльності [13, с. 3, 6]. Це зумовлює гостру потребу в гармонізації національних підходів із міжнародною практикою, де акцент зміщується з формально-юридичної наявності документів на реальний економічний потенціал ресурсу.

Для забезпечення достовірності облікової інформації необхідно насамперед конкретизувати сутність нематеріальних активів, яка у вітчизняному та міжнародному регуляторному середовищі трактується з певними методологічними відмінностями. Синтезуючи визначення, наведене у НП(С)БО 8, можна стверджувати, що нематеріальним є немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований [14]. Характерною рисою української практики є розгляд активів крізь призму чітко виділених прав власності (права на природні ресурси, майно, комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські права тощо). Подібна деталізація спрощує роботу бухгалтера при класифікації, але водночас створює бар'єри для відображення інноваційних активів, які не належать до жодної з стандартизованих категорій.

На противагу цьому, міжнародна практика згідно з МСБО 38 акцентує увагу на економічній сутності активу – здатності ресурсу приносити майбутні економічні вигоди та наявності

повного контролю над ними з боку суб'єкта господарювання. Критерій ідентифікованості тут конкретизується через умови відокремлюваності (можливість продати, передати або ліцензувати актив окремо від суб'єкта) [15].

Особливу увагу в контексті достовірності звітності слід приділити саме критеріям визнання. Згідно з параграфом 21 МСБО 38, об'єкт визнається активом лише за умови імовірності надходження майбутніх вигод та можливості достовірної оцінки його собівартості. Проте в Україні досі домінує принцип документальної легітимізації, де першочерговим є наявність охоронного документа чи договору, що часто ігнорує реальну ринкову вартість та потенціал активу. Систематизацію фундаментальних відмінностей у концептуальних засадах визнання нематеріальних активів представлено нижче у таблиці 1.

Тут варто враховувати, що «документальний формалізм» вітчизняної практики значною мірою продиктований вимогами податкового законодавства. Саме тому запропонована лібералізація критеріїв визнання має супроводжуватися розробкою відповідних податкових різниць, щоб запобігти використанню суб'єктивних оцінок для штучного коригування бази оподаткування через амортизаційні відрахування. Варто погодитися з думкою міжнародного фахівця Георгіу А. (Georgiou A.), який наголошує на необхідності подолання інформаційної асиметрії через справедливу оцінку [12]. Така спрямованість на економічну сутність, на відміну від суто юридичної форми, дає змогу українській системі обліку вийти на новий рівень прозорості.

Таблиця 1

Компаративний аналіз концепцій визнання та проблемного фокусу нематеріальних активів

	Вітчизняна наукова думка та практика (НП(С)БО 8)	Міжнародний досвід та стандарти (МСБО 38)
Концепція визнання	Базується на юридичній формі та наявності чітко виділених прав власності (права користування ресурсами, майном, авторське право тощо).	Акцентує на економічній сутності – здатності ресурсу генерувати майбутні вигоди та наявності контролю (ідентифікованість через відокремлюваність).
Проблемний фокус	Зосереджений на жорсткій класифікації та документальній легітимізації (акти введення в експлуатацію), що створює бар'єри для відображення інноваційних активів.	Спрямованість на справедливу оцінку (особливо даних та гудвілу), подолання інформаційної асиметрії та ризиків маніпулювання прибутком.
Подальша оцінка	Обов'язкове нарахування амортизації; якщо строк використання не визначено документально, він встановлюється підприємством самостійно, але не може перевищувати 20 років (згідно з п. 25 НП(С)БО 8).	Двокомпонентна модель: 1) Амортизація для активів з визначеним строком; 2) Тест на знецінення (Impairment-only) для активів з невизначеним строком та гудвілу (амортизація не нараховується, натомість проводиться щорічний тест на знецінення).

Джерело: розроблено авторами на основі [12; 13; 14; 15].

Доречно уточнити, що міжнародні стандарти, на відміну від національних, гнучкіше підходять до процесу старіння активу. Якщо НП(С)БО 8 фактично зобов'язує амортизувати всі об'єкти, встановлюючи граничний строк у 20 років, то МСБО 38 визнає існування активів, чий потенціал не вичерпується часом, як-от окремі торговельні марки. Ця особливість МСБО вимагає від вітчизняного бухгалтера, який прагне дотримуватися міжнародних стандартів, значно складніших розрахунків, зокрема щорічного підтвердження того, що актив не втратив своєї вартості. На практиці це часто змушує відходити від механічного нарахування амортизації на користь складних моделей дисконтування.

Однак, як слушно зазначають вітчизняні дослідники, зокрема Єременко А., інтелектуальна власність, репутація бренду та клієнтські зв'язки сьогодні відіграють значно більшу роль у створенні конкурентних переваг, ніж матеріальні ресурси [2, с. 1]. Проте існуючі облікові

моделі критично не встигають за темпами цифровізації бізнесу, що призводить до системного викривлення звітності. Васюренко Л., інша українська вчена, підкреслює, що чинна концепція бухгалтерського обліку фактично «заганяє» об'єкти нематеріальних активів в обмежений простір жорстко регламентованих правил. Це зумовлює численні інформаційні обмеження: значна частина інтелектуального капіталу або не відображається в обліку взагалі, або оцінюється за вартістю, що істотно відрізняється від ринкової [1, с. 8–9].

У результаті виникає фундаментальний парадокс: найбільш цінні стратегічні ресурси Овнутрішньо створені бренди, унікальні технології та бази даних – у вітчизняному та міжнародному законодавстві, прямо заборонено визнавати активами.

Це призводить до ситуації, коли балансова вартість підприємства може в десятки разів бути нижчою за його реальну ринкову капіталізацію, створюючи інформаційний дефіцит для потенційних інвесторів. Водночас, аналіз релевантності облікової інформації на ринках, що розвиваються, демонструє змішаний характер: вплив нематеріальних активів на ринкову капіталізацію акцій позитивний в ОАЕ, проте має негативний вектор у Кувейті [16, с. 387]. Такі результати свідчать про те, що для українського ринку, який також є таким, що розвивається, корисність звітності суттєво варіюється залежно від якості регуляторного середовища та глибини розкриття інформації про нематеріальні ресурси.

Вищенаведена інформація свідчить про те, що процес формування достовірної інформації про нематеріальні активи є складним завданням, успіх якого в першу чергу залежить від поєднання належної документальної легітимізації та обґрунтованого вибору методів вартісного виміру. Адже у вітчизняній практиці, відповідно до вимог НП(С)БО 8, ключовим критерієм визнання залишається наявність прав власності на кожен групу активів: патентів, свідоцтв або ліцензійних договорів [3, с. 3]. Відсутність або неналежне оформлення цих документів фактично нівелює юридичну сутність активу, що залишається однією з найвагоміших складностей у процесі оцінки нематеріального активу, однак найбільш критичні методологічні труднощі виникають все ж на етапі первісної оцінки активів, створених власними силами.

Згідно з параграфами 52–53 МСБО 38, суб'єкт господарювання зобов'язаний чітко розділяти процес створення активу на стадію досліджень та стадію розробок [15]. А в українській практиці, як зазначає дослідник Романів Р., часто бракує акценту на інноваційному потенціалі та комерційній перспективності розробок. Романів Р. підкреслює, що порівняно із західною практикою, це створює неоднозначність у практичній реалізації стандартів та призводить до системного викривлення звітності [4, с. 110–112].

На наш погляд, для подолання цієї неоднозначності суб'єктам господарювання слід впроваджувати галузеві маркери капіталізації. Наприклад, для підприємств ІТ-сектору моментом завершення стадії досліджень і початком капіталізації розробок має вважатися успішне тестування прототипу (Beta-версії) або досягнення «заморозки коду» – етапу розробки ПЗ, коли внесення будь-яких змін у вихідний код припиняється або суворо обмежується. Для промислових підприємств таким маркером може виступати отримання сертифіката відповідності або успішне завершення лабораторних випробувань дослідного зразка. Впровадження таких внутрішніх технічних регламентів дозволить бухгалтеру вийти за межі суто формального підходу та забезпечити відповідність облікової політики реальному життєвому циклу створення інноваційного продукту.

Практична реалізація цього підходу потребує чіткої регламентації в Наказі про облікову політику підприємства. Це дозволить трансформувати суб'єктивне професійне судження у формалізовану процедуру, де підставою для капіталізації витрат стає не лише абстрактне очікування вигод, а документально зафіксований технічний етап, наприклад, звіт про завершення фази «Freeze code», підписаний відповідальними технічними фахівцями.

Такий етап формування облікової політики є надзвичайно важливим, адже як свідчать дослідження колективу іноземних науковців у складі Лунд С., Сегер К., Фростенсон М., Хелін С. (Lundh S., Seger K., Frostenson M., Helin S.), процес визнання внутрішньо генерованих активів часто виходить за межі суто технічного обліку. Автори підкреслюють, що бухгалтерські рішення нерідко набувають характеру «стратегічної легітимізації»: управлінські структури можуть тиснути на фінансові служби з метою капіталізації витрат для покращення іміджу компанії перед стейкхолдерами або, навпаки, приховувати активи для мінімізації податкового навантаження [10, с. 81].

Процес первісної оцінки активів вимагає високого рівня професійних знань, адже на цьому етапі виникає конфлікт між основними підходами до оцінки.

Традиційний витратний підхід, що базується на підсумовуванні фактично понесених витрат (заробітна плата розробників, реєстраційні збори, матеріали), є найбільш документально обґрунтованим, що є надзвичайно важливим для українського законодавства, проте він часто не відображає реальної цінності об'єкта. Як слушно зазначає вітчизняний фахівець Пирого С., оцінка інтелектуального капіталу за класичними моделями стикається з фундаментальними труднощами, оскільки практично оцінити інтелектуальну власність з використанням традиційних трансакційних підходів на базі принципу «витягнутої руки» дуже складно, а в багатьох випадках неможливо у принципі [17, с. 31]. Пирого С. стверджує, що жодні розрахункові методи не дають ідеального результату, адже методи трансфертного ціноутворення неспроможні забезпечити кращу реальну оцінку активів, ніж та, що базується на фактичному прирості прибутку від їх використання [17, с. 33].

Це створює підґрунтя для використання доходного підходу, де вартість активу визначається як теперішня вартість очікуваних грошових потоків. Проте такий метод, в свою чергу, вимагає високого рівня суб'єктивного професійного судження. Зокрема зарубіжні дослідники Губер С. та Макклар С. (Huber S., McClure C.) застерігають, що суб'єктивність у таких оцінках дозволяє бухгалтерській вартості активів ставати інструментом впливу на ринкові операції, оскільки вона може штучно коригувати показники фінансового стану підприємства [8, с. 1].

Таким чином, у цифрову епоху бухгалтер постає перед дилемою: суворо дотримуватися принципу обачності чи впроваджувати новітні моделі для відображення реальної вартості підприємства. На наш погляд, ефективною відповіддю на цей виклик для сучасних підприємств є впровадження Extended Asset Recognition Model (EARM) (розширеної моделі визнання активів), адаптованої до характеристик цифрових даних. Як зазначає автор цієї моделі Чоудхурі Р. (Chowdhury R.), в її основі лежить концепція «relevance-reliability trade-off» (компроміс між доречністю та надійністю). Чоудхурі Р. наголошує, що припускаючи певну варіативність вартості даних, ми отримуємо можливість визнати їх повноцінним стратегічним ресурсом [11, с. 18].

Проте впровадження моделі EARM не повинно перетворюватися на інструмент безконтрольної капіталізації. Для адаптації цієї тези до українських реалій та запобігання маніпуляціям, на наш погляд, визнання даних як активу має супроводжуватися впровадженням технології «аудиту алгоритмів». Це означає, що вартість даних повинна підтверджуватися не просто суб'єктивним судженням менеджменту, а верифікованими метриками їх використання: частотою звернень до бази даних, конверсією у продажі або реальною економією витрат.

Для нівелювання цих ризиків процедура «аудиту алгоритмів» має базуватися на трирівневій верифікації: технічній, юридичній та економічній. Останній рівень передбачає ретроспективний аналіз: якщо актив не забезпечив запланованих показників, його вартість має бути скоригована через процедуру зменшення корисності.

Достовірна оцінка корисності активу в часі є наступним етапом у процесі оцінки нематеріального активу, що може викликати складнощі. Оскільки нематеріальні активи не

мають фізичної форми, вичерпання їхнього потенціалу є суто економічним процесом, що перетворює вибір амортизаційної політики з технічного розрахунку на складну експертну оцінку.

Відповідно до МСБО 38, базовим інструментом оцінки є визначення строку корисного використання (обмеженого або необмеженого). Проте в умовах цифрової економіки виникає критичний розрив: темпи технологічного старіння значно випереджають юридичні строки дії прав. Неправильне встановлення цього строку, як підкреслюють іноземні практики, тягне за собою, не лише технічні неточності у звітності, а й фундаментальні викривлення фінансового результату. На наш погляд, це вимагає від сучасного бухгалтера відмови від статичного підходу на користь постійного динамічного перегляду ліквідаційної вартості та інтенсивності нарахування амортизації.

На фоні цього сучасна методологія обліку все частіше відходить від традиційної амортизації на користь моделі «тільки знецінення» (impairment-only approach), яка є обов'язковою для гудвілу та активів із невизначеним строком служби. У межах ґрунтовного дослідження емпіричних даних Амель-Заде А. (Amel-Zadeh A.) зазначає, що запровадження цієї моделі мало на меті надати більш релевантну інформацію про економічну вартість активів порівняно з довільною амортизацією [6, с. 416]. Проте автор наголошує, що складність тестування за створює можливості для «управлінського опортунізму», оскільки менеджери можуть використовувати дискреційні повноваження, притаманні тестуванню на знецінення, для затримки визнання збитків від знецінення [6, с. 418]. Це призводить до того, що бухгалтерська оцінка стає менш прозорою, а фінансова звітність може не відображати реального зниження корисності активів у періоди фінансових труднощів.

Ця проблема набуває загрозливих масштабів при консолідації звітності, на чому слушно зауважує український науковець Терновський О.. Він підкреслює, що гнучкість у виборі ставок дисконтування створює «інформаційний вакуум» для зовнішніх користувачів [7, с. 56]. Така асиметрія, на думку Терновського О., дозволяє компаніям уникати вчасного визнання збитків, що призводить до нагромадження на балансах активів, які фактично втратили свою корисність, створюючи лише ілюзію фінансової стабільності [7, с. 54–56].

Подібне явище чітко пояснюється через теорію агентських відносин у працях Бьоркмо С. та Ерікссона М. (Björkmo S., Eriksson M.). Дослідники підкреслюють наявність прямої кореляції між обсягом нематеріальних активів та використанням «дискреційних нарахувань» для штучного вирівнювання прибутку [9, с. 11, 25, 48]. Управлінські структури мають прямий стимул маніпулювати оцінкою для захисту власних бонусів. У такому контексті, замість того щоб бути інструментом капіталізації знань, активи стають засобом «косметичного викривлення», що суперечить принципу правдивого представлення звітності [9, с. 25, 48].

Труднощі з об'єктивною оцінкою активів зумовлюють розрив між обліковою та економічною вартістю підприємства, що робить баланс лише частковим відображенням його реальних стратегічних ресурсів. Найбільш критично це проявляється у трактуванні інвестицій у людський капітал та внутрішньо генерований гудвіл як поточних витрат, що створює глибокий інформаційний дефіцит для зовнішніх стейкхолдерів.

Ігнорування вищеперерахованих компонентів у звітності робить фінансовий аналіз фрагментарним. Як стверджують Коррадо К. та співавтори (Corrado C., Haskel J., Jona-Lasinio C., Iommi M.), у сучасній економіці нематеріальний капітал є основним рушієм зростання продуктивності, проте він залишається значною мірою невидимим для традиційної статистики [5, с. 3]. Дослідники наголошують, що саме ці активи визначають довгострокову стійкість бізнесу, оскільки «інвестиції в знання, бренд та організаційні структури тепер становлять більшу частину капіталоутворення, ніж інвестиції в обладнання» [5, с. 5]. Відтак, без належного відображення

цих ресурсів бухгалтерська звітність надає лише обмежене уявлення про потенціал компанії, створюючи значний розрив між обліковою та реальною ринковою цінністю підприємства [5, с. 5].

У відповідь на окреслені виклики у світовій практиці спостерігається інтенсивний розвиток концепції інтегрованої звітності. Оскільки традиційні стандарти, зокрема МСБО 38, накладають жорсткі обмеження на капіталізацію інтелектуального капіталу, суб'єкти господарювання вимушені переходити до розкриття інформації через систему нефінансових показників. Це дозволяє заповнити існуючий інформаційний дефіцит, представляючи стратегію розвитку персоналу, корпоративну культуру та інноваційний потенціал як самостійні види капіталу. У такому контексті парадигма достовірності облікової інформації зміщується з площини «арифметичної точності показників балансу» у площину «релевантності та повноти розкриття даних про всі внутрішні драйвери створення вартості».

Як зауважує міжнародний дослідник Георгіу А. (Georgiou A.), конвергенція облікових стандартів із міжнародними стандартами оцінки (IVS), як інтегрований підхід дозволила би точніше визначити момент переходу від поточних витрат до капіталізації, розглядаючи оцінку нематеріальних активів як міждисциплінарний процес, що потребує узгодженості між різними регуляторними рамками [12, с. 428].

Слід зауважити, що нефінансові метрики не мають на меті пряму зміну сальдо балансових рахунків, що суперечило б фундаментальному принципу контролю над ресурсом. Ми пропонуємо розмежувати інформаційні потоки: традиційний фінансовий облік залишається платформою для відображення верифікованих витрат, тоді як Звіт про управління та Інтегрована звітність стають майданчиком для розкриття вартості інтелектуального капіталу через систему KPI. Такий дворівневий підхід дозволяє зберегти достовірність бухгалтерського балансу та одночасно надати інвесторам аналітичні дані про реальні драйвери вартості, які зазвичай «списуються» на витрати періоду.

Тоді, на наш погляд, такий механізм «відкладеного визнання» варто розглядати як інструмент стратегічного аналізу. Оскільки МСБО 38 прямо забороняє визнавати персонал активом через неможливість повного контролю над ним, представлення інвестицій у розвиток компетенцій через систему нефінансових KPI у Звіті про управління дозволяє інвесторам оцінити реальний інтелектуальний потенціал без порушення фундаментальних принципів бухгалтерського балансу.

Для систематизації результатів дослідження та наочного представлення шляхів подолання виявлених методологічних розривів у роботі сформовано узагальнюючу матрицю ключових проблем та пропонуваніх інструментів їх вирішення у таблиці 2.

Таблиця 2

Матриця методологічних проблем обліку НМА та шляхи їх вирішення

Проблема, описана у статті	Суть проблеми	Пропоноване рішення
Документальний формалізм	Домінування юридичної форми над економічною сутністю ресурсу; ігнорування активів без охоронних документів.	Впровадження системи галузевих маркерів капіталізації (наприклад, «заморозка коду») у Наказі про облікову політику.
Оцінка специфічних цифрових активів	Невідповідність історичної вартості реальній цінності даних, яка генерується через їх аналіз та використання, а не збір.	Застосування моделі EARM у поєднанні з тривірневим «аудитом алгоритмів» (технічна, юридична, економічна верифікація).
Суб'єктивізм у тестуванні на знеціненні	Можливість «управлінського опортунізму» та маніпулювання прибутком через гнучкість оціночних суджень.	Посилення професійного скептицизму та залучення незалежних оцінювачів для верифікації прогнозних моделей.
«Невидимість» інтелектуального капіталу	Фундаментальний розрив між балансовою та реальною вартістю підприємства через обмеження МСБО 38.	Дворівнева модель розкриття: збереження консервативної оцінки в балансі та представлення стратегічних KPI у Звіті про управління.

Джерело: розроблено авторами.

Результати проведеного дослідження свідчать, що подолання методологічної кризи в обліку нематеріальних активів вимагає впровадження багатовекторної стратегії, яка поєднує оптимізацію внутрішніх процедур підприємства та розширення меж фінансової звітності. Відтак, критично важливим є впровадження системи поопераційного обліку ресурсів, що не лише забезпечить об'єктивну базу для капіталізації, а й сформує надійний аудиторський слід для підтвердження первісної вартості активу.

Водночас забезпечення достовірності на етапі подальшої оцінки потребує посилення професійного скептицизму та жорсткого дотримання процедур міжнародного і вітчизняного законодавств, які мають базуватися на прозорих та верифікованих прогнозах майбутніх грошових потоків.

Для нівелювання ризиків «управлінського опортунізму» та навмисного викривлення показників рентабельності, на наш погляд, доцільним є залучення незалежних професійних оцінювачів для верифікації ставок дисконтування та прогнозних моделей.

Також перспективним інструментом адаптації до вимог цифрової економіки є інтеграція елементів Extended Asset Recognition Model (EARM). Впровадження цієї моделі дозволяє подолати ситуацію, коли традиційні концепції обліку виявляються неспроможними ідентифікувати та відобразити внутрішньо генеровані дані як стратегічний актив.

Зважаючи на те, що пряма капіталізація витрат на персонал залишається обмеженою стандартами, основна рекомендація полягає у переході до моделі інтегрованої звітності.

Таким чином, синергія жорсткого облікового контролю та розширеного розкриття інформації є єдиним шляхом до відображення справжньої цінності інтелектуального потенціалу підприємства в умовах цифрової трансформації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасна методологія обліку нематеріальних активів перебуває у стані методологічного розриву між традиційною документальною легітимізацією (властивою вітчизняній практиці) та потребою у валідації реального економічного потенціалу цифрових ресурсів.

За результатами роботи обґрунтовано, що для забезпечення достовірності звітності необхідно перейти від суто юридичного підходу до використання системи галузевих маркерів капіталізації. Впровадження таких індикаторів, як «заморозка коду» (code freeze) для IT-галузі або успішна сертифікація прототипу для промислового сектору, дозволяє бухгалтеру об'єктивно ідентифікувати момент переходу від поточних витрат до формування активу, що відповідає вимогам МСБО 38 щодо надійної оцінки собівартості.

Доведено, що капіталізація специфічних об'єктів (зокрема цифрових даних) у межах моделі EARM є можливою лише за умови впровадження запропонованого механізму «аудиту алгоритмів». Це дозволяє верифікувати вартість активу через об'єктивні метрики його використання (конверсія, економія ресурсів), мінімізуючи ризики управлінського опортунізму та безпідставного роздування балансу, на які вказують дослідники ризиків знецінення активів.

Встановлено, що подолання «невидимості» стратегічно важливого інтелектуального капіталу в умовах жорстких обмежень міжнародних стандартів можливе через розмежування інформаційних потоків. Пропонується впровадження дворівневої моделі: збереження верифікованої історичної вартості в межах традиційного балансу з одночасним розширеним представленням стратегічних показників (KPI) у Звіті про управління та інтегрованій звітності.

Резюмовано, що в епоху цифровізації бухгалтер постає не просто реєстратором фактів, а експертом, чий професійний скептицизм стає головним запобіжником проти косметичного викривлення фінансових показників. Запропонована багатовекторна стратегія дозволяє

перетворити фінансову звітність з історичного реєстру витрат на релевантне джерело інформації про реальну ринкову цінність сучасного підприємства.

Подальшого наукового пошуку потребує розробка деталізованих методик проведення «аудиту алгоритмів» для різних типів бізнес-моделей, а також гармонізація податкового законодавства України із запропонованими критеріями капіталізації інноваційних активів. Окремим напрямом досліджень має стати вивчення впливу розширеного розкриття нефінансових КРІ про інтелектуальний капітал на ринкову капіталізацію вітчизняних підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки.

Література

1. Васюренко Л. Теоретичні аспекти облікової концепції нематеріальних активів. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2024. № 1. С. 5-10. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2024-281-1-5-10>.
2. Єременко А. Нематеріальні активи в цифрову епоху. *В Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку»*. 2024. С. 462-464.
3. Грибовська Ю. Облік нематеріальних активів відповідно до вимог міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-85>.
4. Романів Р. Обліково-аналітичне відображення витрат на НДДКР у вітчизняній та міжнародній нормативній базі: порівняльний аспект. *Вісник економіки*. 2025. № 3. С. 106-118. DOI: [10.35774/visnyk2025.03.106](https://doi.org/10.35774/visnyk2025.03.106).
5. Corrado C., Haskel J., Jona-Lasinio C., Iommi M. Intangible Capital and Modern Economies. *Journal of Economic Perspectives*. 2022. № 3. Pp. 3-28. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.36.3.3>.
6. Amel-Zadeh A., Glaum M., Sellhorn T. Empirical Goodwill Research: Insights, Issues, and Implications for Standard Setting and Future Research. *European Accounting Review*. 2023. № 2. Pp. 415-446, DOI: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09638180.2021.1983854>.
7. Терновський О. Обліково-аудиторські аспекти оцінки гудвілу як специфічного виду нематеріальних активів груп компаній. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 6. С. 407-413. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-54>.
8. Huber S., McClure C. Accounting for Goodwill. *Journal of Accounting Research*. 2025. № 3. Pp. 1145-1185. DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-679X.12618>.
9. Björkmo S., Eriksson M. Intangible assets and earnings management. *Umeå school of business, economics and statistics*. 2023. 73 p. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1805544&dswid=7548>.
10. Lundh S., Seger K., Frostenson M., Helin S. Accounting as a means to legitimacy: the case of internally generated intangibles. *Qualitative Research in Accounting & Management*. 2024. № 2. Pp. 77-104. DOI: <https://doi.org/10.1108/QRAM-04-2021-0075>.
11. Chowdhury R. H. Accounting for Data: A Framework for Valuing and Reporting Digital Intangible Assets. *Journal of Frontiers in Multidisciplinary Research*. 2020. № 1. Pp. 16-23. DOI: <https://doi.org/10.54660/IJFMR.2020.1.1.16-23>.
12. Georgiou A. Assessing the Alignment of IAS 38, IFRS 210, and ISA 620: A Study on Intangible Asset Valuation Standards. *ENTRENOVA - ENTERprise REsearch INNOVation*. № 1. Pp. 428-466. DOI: <https://doi.org/10.54820/entrenova-2024-0035>.
13. Уманців Г., Шушакова І., Левченко Ю. Європейський вектор оцінювання нематеріальних активів в умовах глобальних викликів. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-69>.

-
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». Міністерство Фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>.
 15. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-38_ukr_2016.pdf.
 16. Al-Ani M. K., Tawfik O. I. Effect of Intangible Assets on the Value Relevance of Accounting Information: Evidence from Emerging Markets. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*. 2021. № 2. Pp. 387-399. DOI:10.13106/jafeb.2021.vol8.no2.0387.
 17. Пирога С. Трансфертне ціноутворення нематеріальних активів: проблеми правозастосування. *ScienceRise: Juridical Science*. 2024. № 1. С. 30-35. DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2024.301253>.

References

1. Vasiurenko L. (2024). Theoretical aspects of the accounting concept of intangible assets. *Bulletin of the Volodymyr Dal East Ukrainian National University*, 1, 5-10. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2024-281-1-5-10>. [in Ukrainian].
2. Yeremenko A. (2024). Intangible assets in the digital age. 5th International Scientific and Practical Online Conference: «The Imperatives of Economic Growth in the Context of Achieving the Sustainable Development Goals», 462-464. [in Ukrainian].
3. Hrybovska Yu. (2023). Accounting for intangible assets in accordance with International Accounting Standard 38. *Economy and Society*, 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-85>. [in Ukrainian].
4. Romaniv R. (2025). Accounting and analytical treatment of R&D expenditure in domestic and international regulatory frameworks: a comparative analysis. *Herald of Economics*, 3, 106-118. DOI: 10.35774/visnyk2025.03.106. [in Ukrainian].
5. Corrado C., Haskel J., Jona-Lasinio C., Iommi M. Intangible Capital and Modern Economies. *Journal of Economic Perspectives*. 2022. № 3. Pp. 3-28. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.36.3.3>. [in English].
6. Amel-Zadeh A., Glaum M., Sellhorn T. Empirical Goodwill Research: Insights, Issues, and Implications for Standard Setting and Future Research. *European Accounting Review*. 2023. № 2. Pp. 415-446. DOI: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09638180.2021.1983854>. [in English].
7. Ternovskyi O. (2025). Accounting and auditing aspects of goodwill valuation as a specific type of intangible asset within corporate groups. *Sustainable economic development*, 6, 407-413. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-54>. [in Ukrainian].
8. Huber S., McClure C. Accounting for Goodwill. *Journal of Accounting Research*. 2025. № 3. Pp. 1145-1185. DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-679X.12618>. [in English].
9. Björkmo S., Eriksson M. Intangible assets and earnings management. *Umeå school of business, economics and statistics*. 2023. 73 p. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1805544&dswid=7548>. [in English].
10. Lundh S., Seger K., Frostenson M., Helin S. Accounting as a means to legitimacy: the case of internally generated intangibles. *Qualitative Research in Accounting & Management*. 2024. № 2. Pp. 77-104. DOI: <https://doi.org/10.1108/QRAM-04-2021-0075>. [in English].
11. Chowdhury R. H. Accounting for Data: A Framework for Valuing and Reporting Digital Intangible Assets. *Journal of Frontiers in Multidisciplinary Research*. 2020. № 1. Pp. 16-23. DOI: <https://doi.org/10.54660/IJFMR.2020.1.1.16-23>. [in English].

12. Georgiou A. Assessing the Alignment of IAS 38, IVS 210, and ISA 620: A Study on Intangible Asset Valuation Standards. *ENTRENOVA - enterprise research innovation*. № 1. Pp. 428-466. DOI: <https://doi.org/10.54820/entrenova-2024-0035>. [in English].
13. Umantsiv H., Shushakova I., Levchenko Yu. (2022). The European approach to the valuation of intangible assets in the face of global challenges. *Economy and Society*, 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-69>. [in Ukrainian].
14. National Accounting Standard 8 «Intangible Assets». Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>. [in Ukrainian].
15. International Accounting Standard 38 «Intangible Assets»/ Ministry of Finance of Ukraine. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-38_ukr_2016.pdf. [in Ukrainian].
16. Al-Ani M. K., Tawfik O. I. Effect of Intangible Assets on the Value Relevance of Accounting Information: Evidence from Emerging Markets. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*. 2021. № 2. Pp. 387-399. DOI: 10.13106/jafeb.2021.vol8.no2.0387. [in English].
17. Pyroha S. (2024). Transfer pricing of intangible assets: issues in law enforcement. *Science Rise: Juridical Science*, 1, 30-35. DOI: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2024.301253>. [in Ukrainian].